
ГЛАВА 11 – ИКОНОМИЧЕСКИ И ВАЛУТЕН СЪЮЗ

ИСТОРИЯ И ПРИНЦИПИ

ИВС представлява напреднал стадий на икономическа интеграция, който се характеризира с осъществяването на обща валутна и икономическа политика на равнище Европейски съюз и логически допълва създаването на единния пазар.

Изграждането на ИВС преминава през първоначалния етап на поддържане на фиксирани курсове между валутите на държавите-членки и впоследствие въвеждане на единна валута и провеждане на обща парична политика. Появата на единната европейска валута – евро, е резултат от дълъг, труден и противоречив процес. Замяната на националните валути, символизиращи националния суверенитет, с единна валута е сложно и смело начинание, което несъмнено допринася за обединението на Европа.

През 1969 г. Европейската комисия подготвя т. нар. "доклад Бар", в който са обосновани необходимостта и рационалността от създаването на ИВС. През декември с. г. на среща на държавните и правителствените глави на държавите-членки на Европейската общност е взето решение за ангажирането им в изграждането на ИВС. Създаден е специален комитет под председателството на Пиер Вернер, тогавашен министър-председател на Люксембург, със задача да подготви конкретни предложения. Въз основа на тях през 1971 г. е приета програма за поетапното изграждане на ИВС. Централно място в програмата заема т. нар. "змия в тунела" – договореност за сближаване на колебанията на курсовете на валутите на държавите-членки една към друга и за съвместно поддържане на тяхната стойност по отношение на щатския долар.

На практика "змията" не може и не успява да издържи дълго в своята първоначална форма. Международната валутна криза разстройва действието на "змията". Валутите попадат под валутни спекулации, поради което става невъзможно да се поддържа тяхната стойност към другите валути в системата.

През 1977 г. Рой Дженкинс, тогавашният председател на Европейската комисия, в своя лекция в Европейския университет във Флоренция издига апел за подновяване на опитите за изграждане на ИВС. Макар и скептично, тази идея е приета и през 1978 г. е взето решение за създаване на нов валутен механизъм, подобен на предишната валутна "змия". Новият механизъм обаче е по-гъвкав от своя предшественик, позволявайки по-широки граници на колебания на отделните валути и предвижда създаване на нова европейска парична единица - ЕКЮ. Стойността на екюто трябва да се формира в съответствие с кошница от националните валути на държавите-членки и да се използва в сделките в рамките на европейската валутна система. Всяка държава-членка на Европейската общност трябва да създаде резерв от екю, депозирайки 20% от златните и 20% от резервите си в чуждестранна валута в Европейски фонд за валутно сътрудничество. До 1 януари 1999 г. екюто се използва като разчетна единица при безналични плащания. Европейската валутна система става реалност и се оценява като първия съществен успех в историята на изграждането на ИВС.

На 27 юни 1989 г. в Мадрид и на 8-9 декември с. г. в Страсбург Европейският съвет разглежда плана "Делор" за изграждане на Икономически и валутен съюз.

Валутният съюз включва създаване на обща валута на държавите-членки, създаване на Европейска

централна банка и провеждане на обща парична политика. Според Договора от Маастрихт изграждането му се осъществява на три етапа:

Първият етап започва на 1 юли 1990 г. Основни цели на този етап са по-голямо сближаване на икономическата политика и по-тясно сътрудничество между централните банки.

Вторият етап на ИВС започва на 1 януари 1994 г. През този етап държавите-членки се стремят към намаляване на бюджетните дефицити и към растяща независимост на централните банки. Започва своята активна дейност и създаденият в края на 1993 г. Европейски валутен институт (ЕВИ) със седалище Франкфурт.

При подготовката за преминаване към третия етап се следи за напредъка в изпълняване на т. нар. конвергентни критерии, определени в Договора от Маастрихт. Тези критерии са свързани с темпа на инфлация, бюджетната политика, състоянието на валутата и лихвените проценти. За да бъде включена в третия етап на валутния съюз, една държава-членка трябва да изпълни следните условия:

- да постигне устойчивост на цените и средногодишен темп на инфлация, който не надминава с повече от 1,5% темпа на инфлация в трите държави-членки с най-добри резултати в областта на стабилност на цените;
- да няма "прекомерен" дефицит в своята бюджетна политика, т. е. той не трябва да надминава 3% от brutния вътрешен продукт, а съотношението между държавния дълг и brutния вътрешен продукт не трябва да надвишава 60%;
- да постигне среден размер на лихвения процент по дългосрочните кредити, ненадминаващ с повече от 2% лихвените проценти на страните с най-добри показатели;
- паричната единица на държавата трябва да се е вместила без голямо напрежение в нормалните прагове на отклонение, предвидени в механизма на обменните курсове от европейската валутна система, през последните две години.

Третият етап на ИВС започва на 1 януари 1999 г. От неговото начало Европейският съюз има единна парична политика и единна валута – евро. Решение за името на европейската парична единица е взето от Европейския съвет в Мадрид през декември 1995 г. Създадена е и нова институция – Европейската централна банка (ЕЦБ), която замества ЕВИ. ЕЦБ заедно с централните банки на държавите-членки образуват Европейската система на централните банки. Нито ЕЦБ, нито националните централни банки ще получават инструкции от правителствата или от институциите на Европейския съюз. Тяхна основна цел ще бъде да поддържат стабилността на цените.

Въвеждането на еврото се осъществява чрез преминаване през три основни фази.

Първата фаза започва през 1998 г., когато се взема решение кои държави-членки изпълняват критериите от Маастрихт за въвеждане на единна валута и желаят да сторят това. Това са 11 държави-членки на Европейския съюз (без Великобритания, Дания, Швеция и Гърция).

Втората фаза започва на 1 януари 1999 г., когато е въведена единната валута за 11-те държави-членки. От икономическа гледна точка валутният съюз започва своето реално съществуване от тази дата, въпреки че банкнотите и монетите евро влизат в обращение три години по-късно. През тази фаза разплащанията в евро се извършват само чрез банкови трансфери, чекове, кредитни карти. Премахват се всички правни пречки за използване на еврото.

Третата фаза започва на 1 януари 2002 г., когато в обращение са пуснати банкноти и монети евро. Те са в обращение заедно с националните валути до 1 юли 2002 г., когато последните са изтеглени от употреба.

На срещата на върха в Амстердам през юни 1997 г. Европейският съвет постигна съгласие за

създаване на Пакт за стабилност и растеж. Според него държавите-членки на ИВС поемат задължението за стабилни държавни финанси. Процедурата за наблюдение/контрол върху бюджета и процедурите при "прекомерни" дефицити са нормативно очертани. Съгласно тях държави, чийто бюджетен дефицит надхвърля 3%, са задължени (с изключение по време на силна рецесия или при извънредни обстоятелства, като природни катастрофи) в рамките на определен срок да предприемат корекции в своите бюджети. Пактът за стабилност и растеж се прилага както за държавите-членки на еврозоната, така и за останалите страни, но на последните не могат да им бъдат налагани санкции в случаи на постоянен бюджетен дефицит, надхвърлящ ограниченията. По силата на Пакта държавите-членки са длъжни ежегодно да представят Стабилизационни програми, определящи националните средносрочни бюджетни цели и друга макроикономическа информация за състоянието на съответната икономика. Основна цел на програмата е разработване на специфични цели и политика, които да доведат до балансиран бюджет или бюджетен излишък. Държавите-членки на ЕС, които не влизат в еврозоната, ежегодно ще представят Конвергентни програми, съдържащи широк спектър от мерки по покриване на конвергентните критерии с акцент върху валутните курсове и инфлацията.

Забранен е всякакъв вид финансиране на бюджетни дефицити. За гарантиране на конвергенцията Договорът предвижда в областта на икономическата политика тясно сътрудничество между държавите-членки на ЕС, което се контролира от Съвета, при което ЕЦБ е напълно независима в изпълнението на своите функции (чл. 108 ДЕО). При осъществяването на правомощията и изпълнението на задачите и задълженията, които са им възложени от настоящия договор и от Устава на ЕСЦБ, нито ЕЦБ, нито национална централна банка, нито някой от членовете на техните органи за вземане на решения има право да търси или да получава указания от институции или органи на Общността, от правителство на държава-членка или от друг орган.

ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТВО

Законодателството по този раздел може да се обособи в четири групи:

- А/ координация на икономическата политика;
- Б/ фискална политика и избягване на извънредно високи бюджетни дефицити;
- В/ парична политика;
- Г/ политика на валутен курс.

А) Координация на икономическата политика и многостранно наблюдение и контрол

В основата на икономическия и валутен съюз стои задължението на държавите-членки да разглеждат провежданата от тях икономическа политика като въпрос от общ интерес, която се координира в рамките на предвидените в ДЕО механизми на общностно равнище.

Б) Фискална политика и избягване на извънреден бюджетен дефицит

Икономическата конвергенция изисква продължително провеждана политика на ниски бюджетни дефицити или балансирана бюджетна позиция и фискална дисциплина, която да подпомага поддържането на ниски краткосрочни лихвени проценти и да намали тежестта върху паричната политика.

Въпреки че от държавите-кандидатки не се изисква покриване на маастрихтските критерии, България си поставя за цел да намали тежестта на държавния дълг в средносрочна перспектива, като крайната цел е постигането на отношение държавен дълг/брутен вътрешен продукт под 60%.

В) Парична политика

Основната цел на осъществяваната от ЕЦБ парична политика е постигането на ценова стабилност. В сферата на паричната политика попадат елементи от *acquis*, чието приемане и прилагане от държавите-кандидатки се изисква преди датата на присъединяването им към ЕС (либерализация на движението на капитали, забрана за пряко финансиране на публичния сектор от страна на Централната банка, забрана за привилегирован достъп на публичния сектор до финансовите институции, привеждане на Закона за централната банка в съответствие с изискванията на ДЕО). Законът за Българската народна банка гарантира, че централната банка няма да търси или да приема инструкции от страна на правителството или друга държавна институция, когато упражнява правомощията си и изпълнява задачите и задълженията си. Съществува законова забрана за централната банка да отпуска заеми на държавата или на държавни институции освен кредити за сметка на покупки на специални права на тираж от Международния валутен фонд при определени в закон условия. Законът за БНБ не предоставя права на държавни, местни или други публични институции и органи да имат привилегирован достъп до финансовите институции.

Г) Политика на обменен курс

Съгласно Договора за създаване на ЕО държавите-членки разглеждат своята политика на обменен валутен курс като въпрос от общ интерес. Законът за Българската народна банка фиксира националната валута (лев) към германската марка от юли 1997 г., а от 1 януари 1999 г. официалният курс на лева е фиксиран към еврото в същото съотношение, като курса на германската марка към еврото от 31 декември 1998 г.

Органите на Европейския съюз в тази област.

Европейската система на централните банки (ЕСЦБ) се състои от Европейска централна банка (ЕЦБ) и националните централни банки на държавите-членки. ЕСЦБ се управлява от ръководните органи на ЕЦБ: Управителен съвет, който обхваща членовете на Изпълнителния съвет (президента и вицепрезидента на ЕЦБ и до 4 други членове) и управителите на националните централни банки от еврозоната. Членовете на Изпълнителния съвет се назначават по общо съгласие от държавите-членки на еврозоната, представени на ниво правителствени и държавни ръководители. Паричната политика на еврозоната се определя от Управителния съвет и се привежда в действие от Изпълнителния съвет, който осигурява необходимите инструкции за националните централни банки на държавите-членки.

Трети решаващ орган в ЕСЦБ е Общото събрание, съставено от президента и вицепрезидента на ЕЦБ, управителите на националните централни банки от еврозоната и управителите на националните централни банки на останалите членки на ЕС.

Главна цел на ЕСЦБ е да поддържа стабилността на цените. Изпълнявайки главната си цел, ЕСЦБ подкрепя общата икономическа политика в Общността с оглед да допринесе за постигането на предвидените цели на Общността.

Страните-кандидатки ще участват в Икономическия и валутен съюз (ИВС) от датата на тяхното присъединяване без да приемат еврото в самото начало. Страните-кандидатки не могат да приемат еврото при присъединяването, защото договарят изисква да се направи оценка на устойчивостта на финансовото положение на правителството преди присъединяването. Другата причина е, че страните-кандидатки няма да са участвали в Механизма на обменния курс, който не е отворен за страните-кандидатки преди присъединяването. Едва след участие в Механизма на обменния курс (за поне две години) може да бъде взето решение относно спазването на необходимите условия от страна на кандидатките за приемането на еврото, както е посочено в Договора.

България ще приведе националното си законодателство в съответствие с европейското до датата на

присъединяването си към ЕС по отношение на: статута на националната централна банка; забраната за финансиране на бюджетния дефицит чрез преки заеми от централната банка (парично финансиране на дефицита); забраната за осигуряване на привилегирован достъп на държавни институции от всички нива до финансовите институции.

В тази връзка до датата на присъединяване на Република България към ЕС предстои да бъдат приети изменения в Закона за българската народна банка, Закона за застраховането, Кодекса за задължително обществено осигуряване и Закона за допълнително доброволно пенсионно осигуряване съобразно график, утвърден от министъра на финансите. Планирано е необходимите промени да влязат в сила от датата на членството ни в ЕС.

Достиженията на правото на ЕС (*acquis*) в тази област могат да бъдат разделени на:

- Елементи, които трябва да бъдат приложени в законодателството преди датата на присъединяване, в това число:

(i) забрана за пряко финансиране на обществения сектор: това се отнася до забраната за овърдрафт или каквито и да е други кредитни инструменти отстъпвани на институции на Европейския съюз, както и на прякото придобиване на инструменти на публичния дълг от Европейската централна банка или от Националната централна банка. Основанието за това е, че гарантира финансова дисциплина и че е основен елемент на независимостта на Централната банка.

(ii) забрана за привилегирован достъп на обществения сектор до финансовите институции: това се отнася до забраната на всяка мярка, която не се основава на разумни доводи, определящи привилегирован достъп на органите на Европейския съюз до финансови институции. Основанието за това е, че допълва забраната за пряко финансиране, засилва свободата на движение на капитала и предотвратява изкривяването на принципите на пазарната икономика.

(iii) Независимост на Централната банка: Националната централна банка трябва да се стреми към стабилност на цените като своя ясно изразена цел, като няма външна институция или орган, които да са в правото си да дават инструкции, да одобряват, да цензурират, консултират или участват в решенията на Централната банка;

- Елементи, които трябва да бъдат спазвани от датата на присъединяване.

Тук са включени обменните курсове и икономическите политики, координацията на икономическите политики с държавите-членки посредством участие в процедурите на Общността и спазване на условията на Пакта за стабилност и растеж и на устава на ЕСЦБ.

ПРЕГОВОРИТЕ ЗА ЧЛЕНСТВО

България

- Главата отворена: март 2002 г
- Състояние: временно затворена през април 2002 г
- Преходни периоди: няма

Румъния

- Главата отворена: юни 2002 г
- Състояние: временно затворена през юни 2002 г
- Преходни периоди: няма

Кипър

- Главата отворена: първата половина на 1999 г
- Състояние: затворена декември 2002 г (временно затворена в края на 1999 г)
- Преходни периоди: няма

Република Чехия

- Главата отворена: първата половина на 1999 г
- Състояние: затворена декември 2002 г (временно затворена в края на 1999 г)
- Преходни периоди: няма

Естония

- Главата отворена: първата половина на 1999 г
- Състояние: затворена декември 2002 г (временно затворена в края на 1999 г)
- Преходни периоди: няма

Унгария

- Главата отворена: първата половина на 1999 г.
- Състояние: затворена декември 2002 г (временно затворена в края на 1999 г)
- Преходни периоди: няма

Латвия

- Главата отворена: втората половина на 2000 г
- Състояние: затворена декември 2002 г (временно затворена в края на 2000 г)
- Преходни периоди: няма

Литва

- Главата отворена: първата половина на 2001 г
- Състояние: затворена декември 2002 г (временно затворена в първата половина на 2001 г)
- Преходни периоди: няма

Малта

- Главата отворена: втората половина на 2000 г
- Състояние: затворена декември 2002 г (временно затворена в края на 2000 г)
- Преходни периоди: няма

Полша

- Главата отворена: първата половина на 1999 г
- Състояние: затворена декември 2002 г (временно затворена в края на 1999 г)
- Преходни периоди: няма

Словакия

- Главата отворена: първата половина на 2001 г
- Състояние: затворена декември 2002 г (временно затворена в първата половина на 2001 г)
- Преходни периоди: няма

Словения

- Главата отворена: първата половина на 1999 г
- Състояние: затворена декември 2002 г (временно затворена в края на 1999 г)
- Преходни периоди: няма

Index

Chapter 1 : Обща информация.....	p. 1
Chapter 2 : България и Румъния.....	p. 6
Chapter 3 : Новите страни-членки.....	p. 7
Съдържание.....	p. 9